

כ"ח אלול

הרב מרדכי פרום

מילה וטבילה בגירות

בתאריך כ"ח באלול חל יום פטירתו של הרב מרדכי פרום, שנפטר בתאריך זה בשנת תשל"ב (1972). הרב היה ר"מ בשיבת מרכז הרב בירושלים, וידוע היה בשיעוריו הבהירים והמסודרים, אותם כתב במחברותיו שלאחר פטירתו יצאו לאור בספרים על מסכת כתובות, בבא קמא ופסחים. כמו-כן, כתב הרב חיבור בשם 'תורת הלוי' על ספר החינוך, אך כיון שנפטר בפתאומיות לא הספיק לסיימו.

מעשה שהיה בירושלים בשנת תר"ח, אז נסע רבה של ירושלים הרב שמואל סלנט לחוץ-לארץ לגיוס כספים, והוא מינה את אחד מדייני העיר, הרב אשר לעמיל לעווי למלא את מקומו. באותם הימים, הגיע לירושלים גוי מארץ מרוקו שביקש להתגייר. הוא עבר ברית מילה והמתין לטבילה. הבעיה הייתה שהוא עדיין לא נרפא והטבילה התעכבה.

כעת הגיעה שבת, ונשאלה השאלה,¹ האם הוא יהודי וחייב בשמירת שבת, או שמא עדיין הוא גוי כי לא טבל וחייב לחלל שבת כי 'גוי ששבת חייב מיתה'?

השאלה הובאה לפני הרב לעמיל שפסק שהוא אינו יהודי ועליו לעשות מלאכה בשבת כדין גוי. וכן היה, הלכו ואמרו לו לגוי לכתוב אותיות בשבת. את המשך הסיפור מתאר הרב לעמיל:

ויהי ביום המחרת, כאשר נשמע הדבר בעיר הקודש פה, צווחו עלי חכמי ספרד וחכמי אשכנזים על דבר חדש הלזו אשר לא נשמע מעולם אחרי שכבר קיבל עליו כל המצוות בשעת מילה וכבר נימול ועומד ומצפה בכל יום לטבול" הרי הוא כיהודי ואסור לו לחלל שבת, "ולא נשמע כזאת, ומנין לי לחדש דבר אשר לא שערם הראשונים."²

ואכן, הרב שמואל סלנט טען³ שאסור לו לחלל שבת, והביא ראיה לכך מדברי הרשב"א⁴ שגר שמל ועדיין לא טבל "אע"פ שלא נגמר גירותו, מכל-מקום כבר התחיל ונכנס קצת בדת יהודית, שאינו צריך אלא טבילה", ולכן אסור לו לעשות מלאכה בשבת.⁵

¹ ראו: תורת רבינו שמואל סלנט (ח"א סימן לא); אדרת שמואל (עמוד צ-צד); יד שלמה (ספר זיכרון, סימן א); שו"ת בנין ציון (סימן צא).

² שו"ת בנין ציון (סימן צא).

³ ראו: הרב יחיאל מיכל טוקצ'ינסקי (המאסף, שנה עשירית תרס"ה, חוברת ד סימן מ); אדרת שמואל (עמוד צא-צב); שו"ת ציץ אליעזר (ח"י סימן כה פרק ב).

⁴ רשב"א (יבמות ע"א ע"א).

⁵ ליקוטי הרי"מ (יבמות עמוד נח); שו"ת אבני נזר (יו"ד סימן שנא); שו"ת בנין ציון (סימן צא).

'דבריהם הם זיכרונם'

תורת חכמי ישראל ביום פטירתם נתנאל אוירבך

הרב מרדכי פרום⁶ מסביר, ששורש המחלוקת נעוץ ביחס בין מילה וטבילה בתהליך הגיור.⁷ בגמרא נאמר: "אינו גר עד שימול ויטבול",⁸ ויש לברר מה היחס בין שני חלקים אלו של התהליך - ניתן לומר שעיקר הגיור והכניסה ליהדות היא בטבילה, אלא שהמילה מהווה הכשר לטבילה, שכן אין הטבילה יכולה לחול על אדם ערל, ולכן יש להקדים את המילה לטבילה. לאור זאת, המילה אינה חלק מתהליך הגיור, אלא רק פעולה המכשירה את האדם לתהליך זה, וניתן שהגדרתה ההלכתית היא היציאה מכלל גוי, לעומת הטבילה שמכניסה אותו לקהל ישראל. בכך, גר שמל ועדיין לא טבל, אינו יהודי.

אולם אפשר להבין אחרת את היחס בין שתי הפעולות. המילה והטבילה הן שתי פעולות מקבילות המרכיבות יחד את תהליך הגיור. המילה מכשירה את גופו של הגוי להיות יהודי, ואילו הטבילה פועלת על הצד הרוחני ומחילה עליו קדושה. בכך, גר שמל ולא טבל הוא יהודי במקצת.

ההשלכה המעשית מכך היא בשאלה האם סדר הפעולות מעכב, כלומר האם אפשר קודם לטבול ואחר-כך למול? אם המילה מהווה הכשר לטבילה, אזי קודם יש למול ואחר-כך לטבול, שהרי לא ניתן לטבול בהיותו ערל.⁹ אך אם המילה היא חלק ממעשה הגירות והיא פועלת בשווה לטבילה, אזי ניתן לשנות את הסדר, לטבול ולמול.¹⁰

השלכה נוספת היא בשאלה האם המילה צריכה להיעשות בפני שלושה דיינים המכניסים את המתגייר לקהל ישראל? אם המילה מהווה הכשר לטבילה והיא אינה חלק ממעשה הגיור, אזי אין צורך לעשותה בפני שלושה דיינים, כלשון הרמב"ם¹¹ שכתב שהטבילה צריכה להיות בפני שלושה, דבר המורה שהמילה אינה עיקר הגיור.¹²

אולם, אם המילה הינה חלק ממעשה הגיור ופועלת בשווה לטבילה, אזי גם בקיומה יש צורך בשלושה דיינים, כדברי הטור: "בין המילה ובין הטבילה, צריך שיהיה בשלושה".¹³

⁶ תורת הלוי (כתובות סימן מ).

⁷ ראו: אור שמח (הלי איסורי ביאה פי"ג ה"ו); גיליוני הש"ס (יבמות מו ע"ב); שו"ת זכר יצחק (ח"א סימן ג); שו"ת דובב מישורים (ח"א סימן סה); ח"א סימן קלו); משנת רבי אהרון (יבמות סימן לה ס"ק ו).

⁸ יבמות (מו ע"א).

⁹ תוספות (יבמות מז ע"ב ד"ה מטבילין).

¹⁰ רמב"ן (יבמות מז ע"ב).

¹¹ רמב"ם (הלי איסורי ביאה פי"ג ה"ו). כ"כ: רי"ף (שבת נה ע"ב מדפי הרי"ף); ב"ח (יו"ד סימן רסח), בדעת הרמב"ם. אולם, השולחן ערוך (יו"ד סימן רסח סעיף ג) למד אחרת בדעת הרמב"ם. עוד בביאור הרמב"ם, ראו: שו"ת זכר יצחק (ח"א סימן א ד"ה ויצא); שו"ת אחיעזר (ח"ג סימן כז).

¹² אור שמח (הלי איסורי ביאה פי"ג ה"ו); אבן האזל (הלי עבדים פ"ח ה"כ).

¹³ טור (יו"ד סימן רסח).